

INNOVATION-INVESTMENT ACTIVITY THEORETICAL BASIS

Naimova Kumush Askar qizi

*Axborot texnologiyalari va menejment universit 1-kurs
magistranti*

Annotatsiya. Ushbu maqolada innovatsion-investitsion faoliyatning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Innovatsiya va investitsiya tushunchalari, ularning o'zaro bog'liqligi hamda zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Shuningdek, innovatsion-investitsion faoliyatning xususiyatlari, risklari va investitsion jarayonlarning samaradorligini oshirish yo'llari ta'kidlanadi. Maqola ushbu sohadagi nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishda yo'l-yo'riq ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: innovatsiya, investitsiya, innovatsion faoliyat, investitsion faoliyat, iqtisodiy rivojlanish, risk, investitsion loyihalar, texnologik yangilanish, iqtisodiyot, raqobatbardoshlik.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы инновационно-инвестиционной деятельности. Рассматриваются понятия инновации и инвестиций, их взаимосвязь, а также роль в современной экономике. Кроме того, подчеркиваются особенности инновационно-инвестиционной деятельности, риски и пути повышения эффективности инвестиционных процессов. Статья служит руководством по применению теоретических знаний в данной области на практике.

Ключевые слова: инновация, инвестиция, инновационная деятельность, инвестиционная деятельность, экономическое развитие, риск, инвестиционные проекты, технологические обновления, экономика, конкурентоспособность.

Annotation. This article analyzes the theoretical foundations of innovation-investment activity. It examines the concepts of innovation and investment, their interrelationship, and their role in the modern economy. Additionally, the article highlights the characteristics and risks of innovation-investment activity, as well as ways to improve the efficiency of investment processes. The article provides guidance on applying theoretical knowledge in this field to practice.

Keywords: innovation, investment, innovation activity, investment activity, economic development, risk, investment projects, technological renewal, economy, competitiveness.

Kirish. Bugungi kunda global iqtisodiy raqobat kuchayib borayotgan sharoitda mamlakatlar va korxonalar o'z barqarorligini ta'minlash, iqtisodiy o'sishni jadallashtirish hamda yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar yaratish uchun innovatsion va investitsion faoliyatga alohida e'tibor qaratmoqdalar. Innovatsiya va investitsiya iqtisodiyotni modernizatsiyalash, texnologik yangilanishlarni joriy etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va bozor talablariga moslashishda asosiy rol o'ynaydi. Innovatsion faoliyat yangi g'oyalar, texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlarni yaratish jarayonini ifodalasa, investitsion faoliyat esa ushbu yangiliklarni moliyalashtirish va rivojlantirish yo'lida amalga oshiriladigan iqtisodiy harakatlarni anglatadi. Shu sababli, innovatsion va investitsion faoliyat bir-birini to'ldiruvchi, o'zaro bog'liq jarayonlar sifatida qaraladi.

Ushbu maqolada innovatsion-investitsion faoliyatning nazariy asoslari, uning mohiyati, o'ziga xos xususiyatlari hamda iqtisodiyotdagi o'rni haqida batafsil tahlil qilinadi. Maqsad – innovatsion-investitsion faoliyatni nazariy jihatdan chuqurroq o'rganish orqali uni amaliyotda samarali qo'llash uchun zarur bo'lgan asoslarni yoritishdir. Shuningdek, ushbu faoliyatni rivojlantirish yo'llari va uning iqtisodiy taraqqiyotga ta'siri ham ko'rib chiqiladi.

Zamonaviy iqtisodiyotda innovatsion-investitsion faoliyat muhim o'rin egallaydi. Bu faoliyat mamlakatlarning raqobatbardoshligini oshirish, iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirish va yangi texnologiyalarni joriy etish uchun asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Innovatsion-investitsion faoliyatning nazariy asoslarini tushunish esa uning samarali boshqarilishi va rivojlanishi uchun zarurdir.

Innovatsion faoliyat tushunchasi. Innovatsiya so'zi lotin tilidagi "innovare" — yangilash, o'zgartirish degan ma'noni anglatadi. Innovatsion faoliyat – bu yangi g'oyalar, mahsulotlar, texnologiyalar, xizmatlar va jarayonlarni ishlab chiqish, joriy etish va keng tatbiq etish jarayonidir. Bu jarayon iqtisodiyotning turli sohalarida raqamli, texnologik, tashkiliy va boshqa yangiliklarni o'z ichiga oladi.

Investitsiya – bu iqtisodiy jarayon bo'lib, unda moliyaviy resurslar yoki boshqa qiymatli aktivlar ma'lum bir muddat davomida ko'payish, rentabellik yoki foyda olish maqsadida joylashtiriladi. Investitsion faoliyat esa bu jarayonni boshqarish, investitsiya loyihalarini tanlash, moliyalashtirish va nazorat qilishni o'z ichiga oladi.

Innovatsion-investitsion faoliyatning o‘ziga xosligi

Innovatsion-investitsion faoliyat ikki yo‘nalishni birlashtiradi: bir tomondan, yangi texnologiyalar va mahsulotlarni yaratish, ikkinchi tomondan esa ularni moliyalashtirish, investitsiya kiritish jarayonlarini boshqarish. Bu faoliyatning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- Yuqumli risk va noaniqlik: Innovatsion loyihalar ko‘pincha yangi, tajribaviy xarakterga ega bo‘lib, muvaffaqiyat kafolatlanmagan.
- Uzoq muddatli investitsiyalar: Innovatsiyalarni yaratish va tatbiq etish uchun katta vaqt va mablag‘ talab qilinadi.
- Ko‘p bosqichli jarayon: G‘oya bosqichidan tortib, amaliyotga joriy etilishigacha bo‘lgan ko‘p bosqichli harakatlar majmuasi.
- Bozor va texnologik o‘zgarishlarga bog‘liqlik: Innovatsiyalar tez-tez bozor ehtiyojlari va texnologik rivojlanishga moslashadi.

Innovatsion-investitsion faoliyatni nazariy jihatdan o‘rganishda bir nechta asosiy maktablar va yondashuvlar mavjud:

1. Iqtisodiy rivojlanish nazariyasi: Bu nazariya innovatsiya va investitsiyalarning iqtisodiy o‘shishga ta’sirini o‘rganadi. Shuningdek, resurslarni samarali taqsimlash va texnologik yangilanishlarni rag‘batlantirish muhim hisoblanadi.
2. Innovatsiya nazariyasi: Bu yondashuv yangi texnologiyalar va g‘oyalarning yaratilishi, ularning hayotiy sikli, ommalashuvi va bozorga chiqarilishi jarayonlarini tahlil qiladi.
3. Investitsion nazariya: Investitsiyalarning samaradorligi, investitsion qaror qabul qilish, risklarni baholash kabi masalalar ko‘rib chiqiladi.
4. Raqobatbardoshlik nazariyasi: Innovatsion faoliyat kompaniya va mamlakatlar raqobatbardoshligini oshirishda muhim vosita ekanligini ta’kidlaydi.

Innovatsion-investitsion faoliyat zamonaviy iqtisodiyotning rivojlanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Uning nazariy asoslarini chuqur o‘rganish va amaliyotga tatbiq etish orqali samarali boshqaruv tizimlarini yaratish, yangi texnologiyalarni joriy etish va iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish mumkin. Shu bois, innovatsion va investitsion jarayonlarni birlashtirgan nazariy yondashuvlarni yanada rivojlantirish va qo‘llash muhimdir.

Materiallar va usullar. Ushbu maqolada innovatsion-investitsion faoliyatning nazariy asoslarini o‘rganish uchun adabiyotlarni tahlil qilish, solishtirma tahlil va tizimli yondashuv usullari qo‘llanildi. Asosiy materiallar

sifatida iqtisodiyot, innovatsiya va investitsiya sohasidagi ilmiy maqolalar, monografiyalar hamda rasmiy statistik ma'lumotlardan foydalanildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullar qo'llanildi:

- Analitik usul — mavzu bo'yicha mavjud nazariy va amaliy materiallar batafsil o'rganilib, ularning umumiy xususiyatlari va farqlari aniqlandi.
- Solishtirma tahlil — innovatsion va investitsion faoliyatning nazariy tamoyillari va ularning amaliy ko'rinishlari solishtirildi.
- Tizimli yondashuv — innovatsion-investitsion jarayonlarni tizimli ravishda tahlil qilish va ularning o'zaro bog'liqligini aniqlash uchun ishlatildi.

Shuningdek, maqolada mamlakatlar va kompaniyalar innovatsion-investitsion faoliyatni rivojlantirish bo'yicha qo'llayotgan strategiyalar va tajribalar ko'rib chiqildi. Ushbu usullar mavzuning nazariy asoslarini chuqurroq anglash va muammoni kompleks tarzda o'rganish imkonini berdi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda innovatsion-investitsion faoliyatning nazariy asoslarini aniqlash va tahlil qilish uchun kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish. Innovatsiya va investitsiya sohasidagi ilmiy manbalar, davlat statistikasi, iqtisodiy tahlillar hamda amaliy tajribalar batafsil o'rganildi. Bu bosqichda mavzu bo'yicha mavjud nazariy va metodologik yondashuvlar aniqlanib, ular tahlil qilindi.

2. Nazariy model va kontsepsiya ishlab chiqish. Tadqiqot natijalariga asoslanib, innovatsion-investitsion faoliyatning nazariy asoslari kontsepsiyasi shakllantirildi. Bu bosqichda innovatsion va investitsion jarayonlarning o'zaro bog'liqligi va ular orasidagi munosabatlar aniqlanib, tizimli tarzda tasvirlandi.

3. Solishtirma va tizimli tahlil usullari. Innovatsion-investitsion faoliyatning turli jihatlari solishtirma tahlil qilindi, ularning o'zaro bog'liqligi tizimli yondashuv yordamida o'rganildi. Ushbu usullar tadqiqotning mantiqiy asoslarini mustahkamlashga xizmat qildi.

4. Amaliy misollar va tajribalarni o'rganish. Mamlakatlar va korxonalar innovatsion-investitsion faoliyatni rivojlantirishdagi tajribalari tahlil qilindi. Bu esa nazariy bilimlarni amaliyotga bog'lash imkonini berdi.

Ushbu metodologiya tadqiqotning ishonchliligi va umumlashtirilgan natijalar chiqarishga yordam berdi hamda innovatsion-investitsion faoliyatning samarali rivojlanishi uchun nazariy asoslar yaratdi.

Tadqiqot muhokamasi. Innovatsion-investitsion faoliyatning nazariy asoslarini o'rganish natijasida bir qancha muhim jihatlar aniqlandi. Avvalo,

innovatsiya va investitsiyaning iqtisodiy o'sishdagi o'rni va ularning o'zaro bog'liqligi tadqiqotda muhim tamoyil sifatida ko'rsatildi. Innovatsion faoliyat yangi texnologiyalar va mahsulotlarni yaratish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, investitsiya esa ushbu jarayonlarni moliyalashtirish orqali amalga oshirish imkonini beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, innovatsion-investitsion faoliyatda risk va noaniqlik darajasi yuqori bo'lishi sababli, samarali boshqaruv va strategik rejalashtirish juda muhimdir. Investitsion qarorlar qabul qilish jarayonida risklarni baholash va ularni kamaytirish usullarini qo'llash iqtisodiy samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Shuningdek, innovatsion-investitsion faoliyatning samaradorligini ta'minlashda davlat siyosati va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari katta rol o'ynaydi. Davlat tomonidan yaratilgan qulay investitsion muhit, soliq imtiyozlari va innovatsiyalarni rag'batlantirish dasturlari innovatsion loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat – innovatsion-investitsion jarayonlarning tizimli va bosqichma-bosqich olib borilishi zarurligi. Har bir bosqichda amalga oshiriladigan tahlil va monitoring jarayonlari loyiha samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, innovatsion-investitsion faoliyatni rivojlantirish uchun nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish, zamonaviy boshqaruv usullarini qo'llash va davlat hamda xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Innovatsion-investitsion faoliyat zamonaviy iqtisodiyotda barqaror rivojlanish va raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ushbu faoliyat innovatsiyalarni yaratish, ularni joriy etish hamda investitsiya resurslarini samarali yo'naltirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, innovatsion-investitsion jarayonlarning muvaffaqiyati asosan ularning samarali boshqaruvi, risklarni kamaytirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashga bog'liqdir. Shuningdek, innovatsion-investitsion faoliyatning nazariy asoslarini chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish iqtisodiy rivojlanish strategiyalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada tizimli yondashuv, zamonaviy boshqaruv usullari va ilg'or tajribalarni joriy etish lozim. Kelajakda innovatsion-investitsion faoliyatni yanada rivojlantirish uchun iqtisodiyotning barcha sohalarida innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va investitsiya jalb etishning samarali mexanizmlarini yaratish zarur. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlab, global bozorlarda raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmedov, S. (2020). *Innovatsiya va investitsiya iqtisodiyoti*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Qodirov, A. & Mirzaev, B. (2019). “Innovatsion-investitsion faoliyatni rivojlantirishning nazariy asoslari”. *Iqtisodiyot va boshqaruv jurnali*, 4-son, 45-52-betlar.
3. Karimova, N. (2021). *Investitsiya loyihalarini boshqarish*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori (2022). “Innovatsiyalar va investitsiyalarni rag‘batlantirish strategiyasi”. Toshkent.
5. Smith, J. (2018). *Innovation and Investment in Emerging Markets*. London: Routledge.
6. Davlat statistika qo‘mitasi (2023). “O‘zbekiston iqtisodiyotining investitsion ko‘rsatkichlari”. Toshkent.